

KLAGANDE

Murad Mussa, 071115-3239

Vårdnadshavare

1. Musa Ismail
  2. Samia Saeed
- Timmervägen 3 Lgh 1101
-
- 831 72 Östersund

Ombud: Advokaten Mathias Blomberg
Igne Advokatbyrå AB
Vasagatan 17
90329 Umeå**MOTPART**Socialnämnden i Östersunds kommun
83182 Östersund**ÖVERKLAGAT BESLUT**

Socialnämnden i Östersunds kommuns beslut den 26 april 2016

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten visar målet åter till socialnämnden för prövning av Murad Mussas behov av tillsyn under dagen som ett s.k. annat personligt behov.

Förvaltningsrätten avslår överklagandet i övrigt.

BAKGRUND OCH YRKANDEN M.M.

Murad Mussa är sedan tidigare beviljad insatsen personlig assistans med 28 timmar och 55 minuter per skolvecka och 37 timmar och 40 minuter per lovvecka. Murad Mussa ansökte om utökning av insatsen med en omfattning av i genomsnitt 125,5 timmar per vecka från och med den 1 juli 2015.

Socialnämnden i Östersunds kommun (nämnden) beslutade att bevilja Murad Mussa personlig assistans i en omfattning av 34 timmar och tio minuter per skolvecka och 46 timmar och 55 minuter per lovvecka. Beslutet motiverades i huvudsak med att Murad Mussas behov av personlig assistans bedöms tillgodoses genom den beviljade tiden.

Murad Mussa överklagar beslutet och yrkar att han ska beviljas rätt till ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för personlig assistans i en omfattning av i genomsnitt 125,5 timmar per vecka från och med den 1 juli 2015. Till stöd för talan anförs i huvudsak följande.

Grundläggande behov

När det gäller beräkningen av Murad Mussas behov av hjälp i samband med personlig hygien, toalettbesök, på- och avklädning och måltider är det oklart på vilka grunder som nämnden anser att det finns skäl att ifrågasätta den yrkade tidsåtgången. Av den medicinska utredningen framgår att Murad Mussa lider av ett omfattande funktionshinder bestående av utvecklingsstörning med kommunikations- och beteendesvårigheter pga. Downs syndrom, hypothyreos och kraftig försenad motorisk utveckling. Av intyg utfärdat av arbetsterapeuten Christina Uhlin framkommer att han behöver praktisk hjälp under hela duschmomentet och att han behöver hjälp med övrig hygien som att kamma håret och borsta tänderna. Han har också behov av praktiskt stöd vid påklädning. Vid måltider behöver han ha en person som sitter med honom och praktiskt eller verbalt hjälper honom för att ta för sig mat, dela den samt äta. Av utredningen framkommer också att han be-

höver hjälp med blöjbyten. Omständigheterna ger stöd för att han har ett fullständigt behov av hjälp inom dessa områden. Den tid som nämnden beviljat innebär att hans behov av assistans vid dusch- och badmoment, torkning, insmörjning, avtvättning, hand- och ansiktstvätt, tandborstning, klippning av naglar och ordnande av frisyr ska genomföras under i genomsnitt 36 minuter per dag.

Andra personliga behov

Nämnden har inte beaktat någon tid för hans tillsynsbehov. Av den medicinska utredningen framkommer att han har svårigheter med sin kommunikation som påverkar hans beteende negativt. Han har svårt att se konsekvenser av sina handlingar och kan utsätta sig själv och andra för faror. Han har ingen insikt i sin kraftreglering och gillar att knuffa omkull sin bror som är för svag för att förflytta sig. Detta medför stor risk för skador. Han förflyttar sig gående, han är snabb och behöver ständig tillsyn för att inte springa ut i vägen, klättra på balkongen etc. Han kan aldrig lämnas ensam och han saknar förmåga att påkalla hjälp och han kan inte själv förstå konsekvenserna av sitt eget handlande och saknar helt insikt om vad som kan vara farligt för honom själv och andra. Han är rymningsbenägen, saknar reell orienteringsförmåga och tidsuppfattning. Han kan inte generalisera kunskap, vilket gör att han ständigt upprepar sitt farliga beteende utan att ta någon lärdom därav. Föräldrarna måste handgripligen förhindra att han exempelvis slår eller knuffar sin bror, river i tapeter, biter i elsladdar, stoppar in föremål i eluttag, kastar glas eller sätter på spisen m.m. Det uppkommer ofta situationer där han inte kan göra sig förstådd eller förstå andra och han reagerar då med frustration och aggressiva utbrott. Han har ett omfattande behov av tillsyn av övervakande karaktär för att förhindra att han skadar sig själv eller andra. Han kan när som helst vidta en farlig handling och behöver ständigt någon inom hörbart avstånd för att undvika förödande konsekvenser. Hans tillsynsbehov föreligger under all vaken tid. I fall förvaltningsrätten skulle fatta ett beslut i enlighet med nämndens bedömning innebär det att han för-

väntas klara sig själv under 6,18 timmar om dagen under en skolvecka och under 9,73 timmar om dagen under en lovvecka. I realiteten skulle ansvaret föras över på hans föräldrar och med detta måste förstås att nämnden indirekt påstår att det föreligger ett omfattande föräldraansvar för honom. Föräldraansvaret är inte så omfattande som nämnden indirekt gör gällande och som blir konsekvensen av beslutet.

Av den medicinska utredningen framkommer att det finns stora brister både i att förstå tal och uttrycka sig i tal. Han är beroende av att nätverket använder tecken för att stötta förståelsen och för att han ska känna sig trygg att använda och utveckla sina tecken som uttrycksförmåga. Likt andra barn har han ett omfattande behov av att vidta aktiviteter. Ett barn som inte är funktionshindrat har dessutom goda självständiga kontakter med andra människor men han är fullständigt förhindrad att göra dessa saker utan hjälp, vilket bl.a. föräns av hans svåra kommunikationsproblem.

Avseende hans behov av hjälp under dygnsvilan är nämndens bedömning av hans behov av aktiva insatser verklighetsfrämmande. Till följd av sin slemproblematik vaknar han ofta på natten och det är oerhört svårt att få honom att somna om. Han behöver hjälp med att gå på toaletten och under den tid som han är vaken måste föräldrarna, utöver att försöka få honom att somna om, hålla honom under ständig tillsyn för att undvika att farliga situationer uppstår. Detta är inget som föräldrar till ett icke funktionshindrat barn i samma ålder får ägna sig åt. Hans behov av aktiva insatser under natten uppgår till i genomsnitt en timme per natt. Han sover hos sin mamma. Han vaknar frekvent, är rädd och orolig och måste då få hjälp med aktiva insatser samt hjälp för att somna om. Hans mamma vaknar varje gång som han vaknar, vilket medför att hennes nattsömn störs avsevärt och i en utsträckning som inte kan anses normalt för en förälder till ett barn i hans ålder. Den påpassning och ständiga alerthet som hans föräldrar måste ha är i alla avseenden fullt jämförbar med vad som kan förväntas vid omvårdnaden av ett

mycket litet barn och kan således inte anses ingå i ett normalt föräldraansvar. Hans behov av hjälp ska därför tillgodoses med väntetid de resterande sju timmarna av hans dygnsvila. I överklagandet hänvisar han till Försäkringskassans vägledning 2003:6, Försäkringskassans rättsliga uppföljning 2015:1, Riksförsäkringsverkets föreskrifter om assistansersättning RFFS 1993:24, RÅ 2010 ref. 17 samt tidigare åberopade grunder, tidsberäkningar och sakomständigheter.

Nämnden anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR AVGÖRANDET

Bestämmelser m.m.

Personer som anges i 1 § LSS har rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1-9, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor (7 § LSS).

En av insatserna för särskilt stöd och service är biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken (9 § 2 LSS).

Med personlig assistans enligt 9 § 2 avses ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt (9 a § LSS).

I lagmotiven uttalas följande beträffande begreppet personlig assistans. Det ska vara fråga om ett personligt stöd, som ger den funktionshindrade ökade möjligheter till ett självständigt liv. Den enskildes behov av stöd och hjälp ska kunna tillgodoses av ett begränsat antal personer. Den funktionshindrade ska ha behov av assistans för att kunna klara sådana mycket personliga angelägenheter som den personliga hygien, att inta måltider och att kommunicera med andra. Insatsen bör alltså vara förbehållen krävande eller i olika avseenden komplicerade fall (prop. 1992/93:159 s. 174-175).

Förvaltningsrättens bedömning

Inledande bedömning

I målet är ostridigt att Murad Mussa tillhör personkretsen i 1 § LSS och frågan i målet är om han har rätt till personlig assistans i större omfattning än vad nämnden beslutat om för att tillförsäkras goda levnadsvillkor. Det är den som ansöker om en förmån som ska visa att förutsättningarna för att beviljas denna är uppfyllda. Det är således Murad Mussa som har bevisbördan för karaktären och omfattningen av sina hjälpbehov.

När det gäller föräldraansvaret för ett barn i Murad Mussas ålder konstaterar förvaltningsrätten följande. Vid tidpunkten för nämndens beslut var Murad Mussa ca åtta och ett halvt år gammal. Av förarbetena framgår att när man bedömer omfattningen av ett barns hjälpbehov ska man ta hänsyn till vad som normalt kan anses ingå i det föräldraansvar som alla vårdnadshavare har enligt föräldrabalken. Man ska då ta hänsyn till barnets ålder, utveckling och omständigheterna i övrigt (prop. 1992/93:159 s. 65). Högsta förvaltningsdomstolen har konstaterat att hjälp med de grundläggande behoven är av begränsad omfattning för ett barn i tolvårsåldern (RÅ 1997 ref. 23 I), att det inte ingår i föräldraansvaret att hjälpa en nioåring att kommunicera med omgivningen i vanliga sociala situationer och att en nioåring har ett visst behov av tillsyn men att det dock bara undantagsvis är fråga om aktiv tillsyn (RÅ 2010 ref. 17). Högsta förvaltningsdomstolen har i ett mål gällande en elvaåring uttalat att den tillsyn en elvaåring utan funktionshinder har behov av får anses vara begränsad (HFD 2013 ref. 81).

När Murad Mussa vistas i skolan ska hans behov av särskilt stöd tillgodoses inom ramen för skolans verksamhet (se prop. 1992/93:159 s. 65).

Grundläggande behov*Personlig hygien inkl. toalettbesök*

För att behov av hjälp med personlig hygien, toalettbesök och på- och avklädning ska beaktas vid bedömning av de grundläggande behoven krävs att hjälpen är av mycket privat och integritetskänslig natur. Av Murad Mussas ansökan framgår att han anser sig i genomsnitt behöva duscha en gång per dag (40 minuter per tillfälle), bada en gång per vecka (60 minuter per tillfälle), avtvättas vid ett tillfälle per dag (20 minuter per tillfälle), hand- och ansiktstvätt vid ytterligare 3-5 gånger per dag (20 minuter per dag), nödvändig hårvård (tio minuter per dag samt 40 minuter vid ett tillfälle i månaden), tandborstning (20 minuter per dag), nagelklippning (15 minuter per vecka), avtvättning och byte av kläder vid två gånger per vecka (tio minuter per tillfälle), toalettbesök vid i genomsnitt tre tillfällen per dag och sju gånger per dag på under lov dagar (tio minuter per tillfälle). För personlig hygien beviljade nämnden fyra timmar och 15 minuter per vecka. För toalettbesök beviljade nämnden fyra timmar och 15 minuter per skolvecka och fem timmar och 50 minuter per lovvecka.

Av intyg utfärdat den 4 september 2015 av barnneurologen Bettina Herm, logopeden Maud Odin och arbetsterapeuten Christina Uhlin framgår bl.a. följande. Murad Mussa behöver påminnas om att gå på toaletten och han behöver hjälp att torka sig och guidas vid handtvätt. Han behöver också hjälp att ordna kläderna. Dusch sker motvilligt och han behöver praktisk hjälp under hela proceduren. Han behöver även hjälp/guidning med övrig hygien, som att kamma håret och borsta tänderna.

Förvaltningsrätten finner att utredningen i målet visar att Murad Mussa har behov av hjälp i samband med personlig hygien och toalettbesök. Utredningen visar däremot inte att behovet i dessa delar är så stort som Murad Mussa har gjort gällande. Genom den av nämnden beviljade tiden får Murad

Mussa anses tillförsäkrad goda levnadsvillkor och ytterligare tid kan därför inte beviljas.

På- och avklädning (som grundläggande och annat personligt behov)

Av ansökan om personlig assistans framgår att Murad Mussa anser att han har ett behov av hjälp med på- och avklädning med i genomsnitt 40 minuter per dag, varav en timme per dag är ett grundläggande behov. För på- och avklädning som ett grundläggande behov har nämnden beviljat två timmar och 20 minuter per skol- och lovvecka. För på- och avklädning som ett annat personligt behov har nämnden beviljat två timmar och 20 minuter per skolvecka och tre timmar och 30 minuter per lovvecka.

Av intyg utfärdat den 4 september 2015 av barnneurologen Bettina Herm, logopeden Maud Odin och arbetsterapeuten Christina Uhlin framgår bl.a. följande. Murad Mussa har behov av praktiskt stöd vid påklädning och bildstöd används för att tydliggöra vilket plagg han ska ta härnäst. Han klarar delvis att klä av sig själv.

Av utredningen framgår att Murad Mussa har ett behov av praktiskt stöd vid påklädning och att han delvis klarar av att klä av sig själv. Mot denna bakgrund finner förvaltningsrätten att den tid som nämnden beviljat för på- och avklädning som både grundläggande och annat personligt behov innebär att Murad Mussa tillförsäkras goda levnadsvillkor. Skäl att göra någon annan bedömning än den som nämnden redan har gjort finns alltså inte.

Måltider (som grundläggande och annat personligt behov)

För att tid för måltider ska godtas som ett grundläggande behov är det i första hand hjälp att föra mat till munnen som utgör ett sådant behov. Övriga hjälpbehov i samband med att t.ex. lägga upp och finfördela mat, plocka undan samt aktiverings- och motiveringsinsatser av olika slag utgör inte grundläggande behov, jfr RÅ 2009 ref. 57. Murad Mussa anser att han

har behov av daglig personlig assistans för måltider med 20 minuter för frukost, 30 minuter för lunch, tio minuter för mellanmål, 30 minuter för middag och tio minuter för kvällsmål. Nämnden har inte beviljat någon tid för personlig assistans om ett grundläggande behov men har däremot beviljat sex timmar per skolvecka och tio timmar per lovvecka för måltider som ett annat personligt behov.

Av intyg utfärdat den 4 september 2015 av barnneurologen Bettina Herm, logopeden Maud Odin och arbetsterapeuten Christina Uhlin framgår bl.a. följande. Vid måltider behöver Murad Mussa en vuxen som sitter med honom och guidar, verbalt eller praktiskt, för att ta för sig mat, dela den och äta.

Förvaltningsrätten anser inte att utredningen i målet visar att Murad Mussa är förhindrad att föra mat till munnen utan att måltiderna blir tidskrävande av andra orsaker. Det finns inga uppgifter som närmare beskriver varför han inte själv skulle kunna klara av att föra mat till munnen. För Murad Mussas del innebär detta att det inte kan bli fråga om måltider som ett grundläggande behov. Däremot anser förvaltningsrätten att utredningen ger stöd för att han har ett behov i samband med måltider som utgör ett s.k. annat personligt behov. Den av nämnden beviljade tiden anser förvaltningsrätten tillförsäkrar Murad Mussa goda levnadsvillkor och ytterligare tid kan därför inte beviljas.

Kommunikation

Till de grundläggande behoven hör att kunna kommunicera med andra och skapa och upprätthålla sociala kontakter. För att tid för kommunikation ska godtas som ett grundläggande behov förutsätts att personen med funktionshinder behöver ytterligare en person med kunskap om den enskilde, dennes funktionshinder och kommunikationssätt för att förstå personen med funktionshinder och för att hjälpa denne med att uppfatta budskap som andra vill

förmedla (se bl.a. RÅ 2010 ref. 17). Om det enbart krävs kunskaper om ett alternativt kommunikationssätt, men inte specifika kunskaper om personen och funktionsnedsättningen, så bedöms inte hjälpbehovet som ett grundläggande behov. I ansökan om personlig assistans har Murad Mussa bl.a. uppgett att han måste ha en person vid sin sida som kan fungera som ett mänskligt hjälpmedel och att hjälpbehovet uppgår till 18 timmar per skolvecka och 28 timmar per helg- och lovvecka. Nämnden har inte bedömt att Murad Mussa har något behov av kommunikation som ett grundläggande behov och har därför räknat detta behov som ett övrigt behov i samband med aktiviteter.

Av intyg utfärdat den 4 september 2015 av barnneurologen Bettina Herm, logopeden Maud Odin och arbetsterapeuten Christina Uhlén framgår bl.a. följande. Murad Mussa har Downs syndrom som i hans fall innebär utvecklingsstörning samt kommunikations- och beteendesvårigheter. Han har en stor vilja till kommunikation och tar ofta initiativ till att kommunicera. Det finns däremot stora brister både i att förstå tal och att uttrycka sig i tal. Han är beroende av att nätverket använder tecken (TAKK) både för att stötta förståelsen och för att han ska känna sig trygg att använda och utveckla sina tecken som uttrycksförmåga. Hans kommunikation kommer fortsatt inom överskådlig tid att kräva en stor arbetsinsats av föräldrar och omgivning i alla vardagliga situationer.

Av utredningen i målet framgår det att Murad Mussa har vissa kommunikationssvårigheter och främst när det gäller att förstå och uttrycka sig i tal. Han har dock stor vilja till kommunikation och tar ofta initiativ till att kommunicera. Enligt förvaltningsrättens mening ger inte utredningen stöd för att det skulle krävas kunskaper om Murad Mussa för att förstå honom och för att hjälpa honom med att uppfatta budskap som andra vill förmedla. Det är således inte visat att de insatser som han behöver i denna del är av sådant kvalificerat slag att de kan anses utgöra ett grundläggande behov. Nämnden har

därmed haft fog för att inte beräkna någon tid för kommunikation som ett grundläggande behov.

Annan hjälp som förutsätter ingående kunskap

Ingående kunskaper är särskilda kunskaper om personen och funktionsned-sättningen som behövs för att ge kvalificerade motivations- och aktiverings-insatser eller aktiv tillsyn av övervakande karaktär. Högsta förvaltnings-domstolen har i HFD 2015 ref. 46 slagit fast att en psykisk funktionsned-sättning är en förutsättning för att omfattas av det femte grundläggande be-hovet. Murad Mussa anser att han behöver tillsyn dygnet runt. Nämnden har inte beviljat någon tid för annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om honom eftersom nämnden inte anser att han har behov av sådan hjälp samt att han inte heller har behov av sådan aktiv tillsyn som är av överva-kande karaktär.

Av intyg utfärdat den 4 september 2015 av barnneurologen Bettina Herm, logopeden Maud Odin och arbetsterapeuten Christina Uhlin framgår bl.a. följande. Murad Mussa har Downs syndrom som i hans fall innebär utveckl-ingsstörning samt kommunikations- och beteendesvårigheter. Han har också hypothyreos. Hans svårigheter med kommunikation påverkar beteendet ne-gativt. Han har svårt att se konsekvenser av sin handling och han utsätter sig själv och andra för faror. I lek och umgänge med sin storebror behövs vux-ennärvaro eftersom han är betydligt starkare än sin storebror men har ingen insikt i sin kraftreglering. Han gillar t.ex. att knuffa omkull sin storebror och detta medför en stor risk för skador. Han behöver hjälp/stöd inom samtliga områden vad gäller vardagsaktiviteter. Han är snabb och behöver ständig tillsyn för att inte springa ut i vägen, klättra på balkongen etc.

I Murad Mussas fall har inte framkommit annat än att orsaken till tillsynen är Downs syndrom som innebär en utvecklingsstörning med kommunikat-ions- och beteendesvårigheter. Förvaltningsrätten anser inte att detta är en

sådan psykisk funktionsnedsättning som gör att behovet kan anses vara ett grundläggande behov. Nämnden har därmed haft fog för att inte beräkna någon tid för detta behov och någon tid kan inte beviljas.

Annat personligt behov

Tillsyn m.m. som annat personligt behov på dagen

Tillsyn samt aktiverings- och motivationsinsatser som inte betraktas som aktiva kan ingå i bedömningen av andra personliga behov (se RÅ 2010 ref. 17). Behov av sådan tillsyn föreligger när den enskildes funktionsnedsättning innebär att någon ständigt måste vara inom hörhåll och vara beredd att ingripa. För rätt till personlig assistans krävs således att funktionsnedsättningen är sådan att den personliga assistenten behöver kunna se den enskilde eller i vart fall befinna sig på hörbart avstånd (jfr exempelvis Kamrarrätten i Jönköpings dom den 13 september 2011 i mål nr 11-11). Murad Mussa har uppgett att det, för det fall hans hjälpbehov inte är ett grundläggande behov, i vart fall är ett s.k. annat personligt behov. Såvitt framkommer av nämndens utredning har ingen bedömning av Murad Mussas behov av tillsyn som ett s.k. annat personligt behov under dagtid gjorts. Förvaltningsrätten har inte som första instans att pröva detta varför målet i denna del återförvisas till nämnden för erforderlig utredning och beslut.

Tillsyn m.m. som annat personligt behov på natten

Om den funktionshindrade under sin dygnsvila behöver ha en assistent tillgänglig i väntan på att personen behöver hjälp utan att det är fråga om någon tillsyn av övervakande karaktär kan personlig assistans i form av väntetid beviljas. För aktiva insatser under dygnsvilan har nämnden beviljat tre timmar per vecka. Ingen väntetid har beviljats då nämnden anser det vara normalt att föräldrar finns till hans under natten för ett barn i Murad Mussas ålder. Murad Mussa gör gällande att han har behov av aktiva insatser under natten om ca en timme och att han har behov av väntetid under de resterande sju timmarna av hans dygnsvila.

Förvaltningsrätten anser inte att det ingår i föräldraansvaret för ett barn i Murad Mussas ålder att ha tillsyn under natten. Däremot får det anses ingå i föräldraansvaret att finnas till hands under natten och även utföra vissa aktiva insatser, om än i mycket begränsad frekvens och omfattning. Det kan därför inte anse rimligt att en förälderns nattsömn störs i annat än en mycket liten omfattning. Förvaltningsrätten anser inte att utredningen i målet visar att Murad Mussa har ett större behov av aktiva insatser under natten än vad nämnden beslutat om. Inte heller anser förvaltningsrätten att utredningen visar att han är i behov av väntetid under resten av dygnsvilan. Genom den beviljade tiden får Murad Mussa anses tillförsäkrad goda levnadsvillkor.

Träning/habilitering

För detta behov har nämnden beviljat fyra timmar per skol- och lovvecka. Nämnden anser inte att det i Murad Mussas ansökan eller intyg från barnhabiliteringen framgår att behovet har förändrats sedan tidigare beslut.

Förvaltningsrätten finner inte att utredningen i målet visar att Murad Mussa har ett större behov av träning/habilitering än den tid som nämnden beaktat för detta. Ytterligare tid kan därför inte beviljas.

Fritid och kommunikation

För detta behov anser nämnden att det är rimligt att bevilja personlig assistans med sammanlagt åtta timmar per skolvecka och 14 timmar per lovvecka. I överklagandet anför Murad Mussa att han, likt andra barn, har ett omfattande behov av att vidta aktiviteter. Ett barn som inte är funktionshindrat har dessutom goda självständiga kontakter med andra människor men han är fullständigt förhindrad att göra dessa saker utan hjälp, vilket bland annat föräns av hans svåra kommunikationsproblem.

I denna del finner inte förvaltningsrätten skäl att göra någon annan bedömning än den som nämnden redan har gjort. Murad Mussa får genom den av

nämnden beviljade tiden anses kunna delta och utföra fritidsaktiviteter på ett sådant sätt att han tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Sammanfattning

Förvaltningsrätten finner att Murad Mussa har behov av hjälp om olika områden för att klara av sin vardag men anser inte att behovet är så stort som Murad Mussa har gjort gällande. Vad gäller Murad Mussas behov av tillsyn under dagen som ett s.k. annat personligt behov kan inte förvaltningsrätten finna att någon sådan prövning har gjorts av nämnden. Det ankommer inte på förvaltningsrätten som första instans att göra denna prövning varför målet återförvisas till socialnämnden i denna del. I övrigt anser förvaltningsrätten att Murad Mussa genom den av socialnämnden beviljade tiden får anses tillförsäkrad goda levnadsvillkor och överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/1C).

Mikael Lindau
tf. rådman

I avgörandet har även nämndemännen Helén Östmar-Rosdahl, Katarina Söderlind och Marianne Lundström. Målet har föredragits av förvaltningsrättsnotarien Jennie Beijar.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Sundsvall.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nå för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.